

РОЗВИТОК СІМЕЙНИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ З РОДИН ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

І. Р. Крупник

Херсонський державний університет, AZONT@meta.ua

Трудова міграція українців – це проблема не тільки економічного характеру. Розкриття цього питання неможливе без розгляду його соціально-психологічного аспекту, оскільки заробітчанство відбивається як на житті суспільства у цілому, так і на житті окремих особистостей [1; 2; 4].

У статті пропонується розглянути актуальний для українського суспільства вплив тимчасової відсутності батьків на становлення особистості дитини в сім'ї заробітчан. Зокрема, простежити за допомогою лонгітюдного методу особливості та зміни уявлень про майбутнє сімейне життя дітей з родин заробітчан у середньому та старшому підлітковому вікових періодах у порівнянні з респондентами які не потерпають від нестачі батьківської уваги, а саме дітьми з повних функціональних родин.

Метою статті є: дослідження та порівняння змін уявлень про майбутню сім'ю підлітків середнього та старшого підліткового віку з дисфункціональних та повних функціональних родин

До вибірки увійшли діти з родин заробітчан 12-14 років (88 респондентів), яких було обстежено у 2014 році та частина респондентів цієї вибірки (49 школярів), яких було обстежено у 2017 році, і на той час мали відповідно 15-17 років повних років. Окрім того у 2014 році проведено психодігностичне обстеження дітей з повних родин (63 респондента) та з них 23 респондента обстежено у 2017 році [3].

Припускаючи, що особливості сімейних уявлень у дітей з родин заробітчан обумовлені дією епізодичної родинної депривації, до порівняльної вибірки увійшли діти з повних функціональних сімей (батьки постійно живуть разом), оскільки ця категорія, не входять в сферу впливу родинної депривації.

Для діагностики особливостей сімейних уявлень у лонгітюді було обрано опитувальник С. Ковальова «Превентивна задоволеність шлюбом» та малюнкova методика «Моя майбутня родина».

Аналіз та інтерпретація результатів тесту «Превентивна задоволеність шлюбом» показав у вибірках досить високий рівень превентивного задоволення шлюбом. Помірний рівень виявлено у респондентів середнього підліткового віку та високий у старшокласників з родин трудових мігрантів. За допомогою t-критерію Ст'юдента було доведено статистично значущу різницю між середніми показниками можливої майбутньої задоволеності шлюбом у досліджуваних вибірках ($t = 1,97$; $P \leq 0,05$). Це свідчить, що такий важливий аспект образу майбутньої родини, як бажаність шлюбу, його позитивне сприйняття у старшокласників суттєво знижений у порівнянні з дітьми середнього підліткового віку.

Цікавим є те, що при тестуванні у 2014 році (підлітки віком 12-14 років), при порівнянні показників превентивної задоволеності шлюбом дітей з дисфункціональних сімей та дітей з повних функціональних родин, у перших, рівень виявився нижчим (середній бал 67,0 – діти мігрантів та 71,9 діти з повних функціональних родин; $t = 2,31$; $P \leq 0,05$).

При аналізі показників отриманих при діагностиці превентивної задоволеності шлюбом у вибірці підлітків з повних функціональних родин статистично значущої різниці не виявлено (середній бал 71,9 та 72 середній та старший підлітковий вік відповідно). При цьому показник рівня превентивної задоволеності шлюбом у дітей з дисфункціональних родин, зменшується у старшому підлітковому віці. Він також є значно нижчим у порівнянні із старшими підлітками з повних функціональних родин, оскільки згідно методики середній бал 62,4 цього показника оцінюється вже у межах середнього, а не високого рівня.

Розбіжності виявлені за допомогою t-критерію Ст'юдента між показниками малюнкovoї методики «Моя майбутня сім'я» у вибірці респондентів з родин заробітчaн (див. табл. 1).

Таблиця 1

Значущі відмінності сімейних уявлень у дітей з родин трудових мігрантів за показниками малюнкової методики «Моя майбутня сім'я»

Критерії оцінювання малюнка	Середній підлітковий вік (n= 88)	Старший підлітковий вік (n= 49)	t-критерій Ст'юдента	Рівень значущості
	Середній бал	Середній бал		
Наявність спільної діяльності батьків	0,58	0,4	2,04	$P \leq 0,05$
Спільна діяльність батьків та дітей	0,47	0,24	2,72	$P \leq 0,01$
Опрацьованість малюнка, велика кількість різноманітних деталей	0,35	0,59	2,76	$P \leq 0,01$

Навіть невисокі, на нашу думку, показники розкриті в результаті тестування у 2014 році виявились статистично меншими у лонгітюді.

Розбіжності виявлені за допомогою t-критерію Ст'юдента між показниками малюнкової методики «Моя майбутня сім'я» у вибірці респондентів батьки яких живуть і працюють у своїй країні (див. табл. 2).

Таблиця 2

Значущі відмінності сімейних уявлень у дітей з повних функціональних родин за показниками малюнкової методики «Моя майбутня сім'я»)

Критерії оцінювання малюнка	Середній підлітковий вік (n= 63)	Старший підлітковий вік (n= 23)	t-критерій Ст'юдента	Рівень значущості
	Середній бал	Середній бал		

Спільна діяльність батьків та дітей	0,48	0,91	5,07	$P \leq 0,001$
Присутність обох батьків	0,87	0,52	3,12	$P \leq 0,01$
Відсутність конфліктів, показників ворожості	0,87	1	3,03	$P \leq 0,01$

На відміну від сімейних уявлень дітей з родин заробітчан, старші підлітки з повних функціональних родин приділяють увагу спільній діяльності у системі «батьки-діти». Значно зменшився рівень показника «присутність обох батьків» у респондентів старшого підліткового віку. При цьому у підлітків з родин мігрантів рівень цього показника є високим у обох вимірюваннях (0,95 та 0,96), і до того ж він статистично вищий ніж у дітей з повних функціональних родин.

У дітей з родин заробітчан, як правило, на малюнку представлено подружжя. Зважаючи на те, що проективні методики, вказують на проблемні сторони психічного життя людини, саме обов'язкове зображення обох дорослих членів родини, вказують на нестачу присутності батьків у їх родині, бажання мати змогу знаходитись з ними у весь час, а не короткотривалими періодами.

Окрім розходжень показників у сімейних уявленнях старшокласників за критерієм «присутність обох батьків», виявлені також значущі відмінності показників за критеріями «спільна діяльність батьків та дітей» ($t = 7,7$; $P \leq 0,001$) та «відсутність конфліктів, показників ворожості» ($t = 2,61$; $P \leq 0,05$).

Отже спостерігається негативна динаміка значущості спільної діяльності в сімейних уявленнях дітей які потерпають від дії епізодичної сімейної депривації та навпаки позитивна у дітей які не страждають від нестачі батьківської уваги.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Порівняльний аналіз результатів подовжного емпіричного дослідження особливостей уявлень дітей трудових мігрантів середнього та старшого

підліткового віку виявили негативні тенденції у формуванні сімейних уявлень респондентів з родин заробітчачан, а саме: продовжується зниження рівня превентивної задоволеності шлюбом, знецінюється уявлення про важливість взаємодії між членами родини, при чому як проміж подружжям так і між батьками та дітьми.

У часовій перспективі розбіжності у образі родини у порівнянні із респондентами з повних функціональних родин поглиблюється, зокрема збільшується різниця у рівні превентивної задоволеності шлюбом та у показниках ворожості та спільної діяльності.

Література:

1. Блинова О.Є. Трудова міграція населення України у соціально – психологічному вимірі: монографія. Херсон, 2011. 486 с.
2. Василенко О.М. Психологічні особливості трансформації етнічної ідентичності в родинах трудових мігрантів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки : зб. наук. праць*. Херсон, 2016. Вип. 5. Том 2. С. 90-94.
3. Крупник І.Р. Особливості уявлень дітей трудових мігрантів про майбутнє сімейне життя: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Херсон, 2015. 222 с.
4. Попович І.С. Соціальні очікування особистості як регулятор соціально-психологічної реальності. *Актуальні проблеми психології*. Київ, 2016. С. 138–143.